

PIOTR HALCZUK

Czy istnieją jakiegokolwiek punkty styeczne między chrześcijaństwem a islamem?

W ostatnich latach temat „islam” stał się bardzo głośny i to nie tylko ze względu na zaistniałe procesy migracyjne, zwłaszcza przez przybyłych do Europy uchodźców, czy też tzw. modę turystyczną, lecz także z powodu zamachów terrorystycznych, organizowanych przez tzw. Państwo Islamskie (PI) (*Chronologia zamachów od 2014 r.* 2019), o których donoszą liczne media. Na ich podstawie powstały wśród Europejczyków różne konotacje z islamem, zarówno pozytywne, jak i negatywne. Wśród wielu Europejczyków utrwalił się niestety jego negatywny obraz, ukazujący islam jako całkowite zaprzeczenie chrześcijaństwa. Dlatego konieczne jest postawienie pytania i udzielenie na nie odpowiedzi: Czy istnieją jakiegokolwiek punkty styeczne między chrześcijaństwem a islamem? Tylko w taki sposób, poprzez rzeczowe przedstawienie nauki Kościoła katolickiego, można pomóc współczesnemu człowiekowi w obiektywnym poznawaniu islamu (EE 57). Chodzi przecież o to, by w dzisiejszej dyskusji na temat islamu, chrześcijanin odróżniał to, co jest prawdziwie religijne, od tego, co jest przejawem fanatyzmu. To z kolei będzie prowadziło ostatecznie do kreowania atmosfery pokoju i zrozumienia w codzienności. Głównymi źródłami opracowania będą wybrane wypowiedzi Jana Pawła II oraz muzułmański dokument pt. *Jednakowe słowo dla nas i dla was* z 2007 roku.

I. Dążenie do dialogu

Druga połowa XX wieku to początek nawiązania „konkretnego” dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego. Przedstawiciele obu religii pielęgnowają go

oraz pogłębiają, aby w taki sposób przyczynić się do budowania pokoju na świecie (por. Skowron-Nalborczyk 2006).

Dialog odgrywa istotną rolę w życiu Kościoła katolickiego od czasu Soboru Watykańskiego II. „Braterski dialog ludzi dokonuje się [...] we wspólnocie osób, która wymaga wzajemnego poszanowania ich pełnej godności duchowej” (GS 23). Do tej wspólnoty osób można zaliczyć zarówno intelektualne dyskusje na temat m.in. istniejących pomiędzy religiami podobieństw i różnic, jak i coroczne zbieranie się przedstawicieli różnych religii świata w Asyżu, by wspólnie modlić się o pokój, razem stając pokornie przed Bogiem. Nie chodzi tu o jedną, taką samą modlitwę, którą wszyscy razem będą wypowiadać, lecz o wspólny czas milczenia oraz czas wsłuchiwania się i towarzyszenia modlitwie „innych”. Oprócz tego, w życiu codziennym mają miejsce liczne spotkania chrześcijan i muzułmanów, którzy niemal ocierają się o siebie (zwłaszcza w Austrii, w Niemczech czy też we wschodniej części Polski). Do takiego przeżywania czasu „we wspólnocie” Kościół katolicki zaprosił i cały czas zaprasza wszystkich ludzi, także wyznawców islamu, „aby zapominając o tym, co było, czynili szczerze wysiłki zmierzające do wzajemnego zrozumienia i dla dobra wszystkich ludzi dbali wspólnie o sprawiedliwość społeczną, dobro moralne, a także o pokój i wolność oraz je wspierali” (NA 3).

W 2007 roku ponad stu muzułmańskich uczonych i zwierzchników z różnych nurtów islamu odpowiedziało pozytywnie na zaangażowanie w dialog międzyreligijny różnych odłamów chrześcijaństwa, w tym Kościoła katolickiego, wystosowując list, zatytułowany: *Jednakowe słowo dla nas i dla was* (JS) Wyznawcy obu religii, jak stwierdzono w wspomnianym dokumencie, „stanowią razem znacznie ponad połowę ludności świata. Bez pokoju i sprawiedliwości między tymi dwiema społecznościami religijnymi nie może być mowy o pokoju na świecie. Przyszłość świata zależy od pokoju pomiędzy muzułmanami a chrześcijanami” (JS).

Konkretnym znakiem pragnienia bycia w dialogu było podpisanie wspólnego *Dokumentu o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współlistnienia* (2019) przez papieża Franciszka i wielkiego imama szejka Ahmada al-Tayyeba z kairskiego Uniwersytetu al-Azhar podczas apostołskiej podróży do Zjednoczonych Emiratów Arabskich w 2019 roku.

II. Wspólne podstawy dialogu i zaangażowania

Podstawy dialogu oraz wspólnego działania chrześcijan i muzułmanów tworzą trzy czynniki: jedyność Boga oraz dwa przykazania miłości – Boga i bliźniego (por. NA 3; JS III).

Jedyność Boga

W Deklaracji o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate* Kościół katolicki podkreśla, że muzułmanie czczą „jedynego Boga [...], Stworzyciela nieba i ziemi, który przemówił do ludzi” (por. NE 3). Wchodzą oni w kontakt z „Najwyższym Bytem” i komunikują się „z potęgą, która przeżyła wszystkie ludzkie siły” (Jan Paweł II 1986 a).

Wyznanie wiary w jednego Boga znajduje się zarówno w Piśmie Świętym, jak i w Koranie (por. JS I).

Słowa z Księgi Powtórzonego Prawa (6,4): „Słuchaj, Izraelu! Pan jest naszym Bogiem – Panem jedynym”, stały się głównym wyznaniem wiary w jednego Boga w judaizmie rabinicznym (pobiblijnym) (por. Gnilka 2010, s. 159). Do niego są dopowiadane słowa z Księgi Wyjścia, które jednoznacznie wskazują, że ten jedyny Bóg wszedł konkretnie w historię Izraela: „Ja jestem Pan, twój Bóg, który cię wywiódł z ziemi egipskiej, z domu niewoli. Nie będziesz miał cudzych bogów obok Mnie!” (Wj 20,2-3).

Także Pan Jezus, w rozmowie z jednym z uczonych w Piśmie, powołał się na wyznanie wiary, zawarte w Księdze Powtórzonego Prawa (6,4): „Pierwsze jest: Słuchaj, Izraelu, Pan Bóg nasz, Pan jest jeden” (Mk 12,29).

W Koranie natomiast można wiele razy natknąć się na wyznanie wiary w jednego Boga: „Bóg! Nie ma boga, jak tylko On – Żyjący, Istniejący!” (Koran 2:255). Niniejsze zdanie otwiera i zamyka Koran, stanowi niejako refren, wielokrotnie przywoływany w różnych miejscach; co więcej, zwane jest „królewskim wersem” Koranu (por. Gnilka 2010, s. 158).

Perspektywa chrześcijańska

Według wiary chrześcijańskiej, ta władza – jedyny Bóg – objawił się w Jezusie Chrystusie (Jan Paweł II 1986 b, 3) W nim – w Zbawicielu wszystkich – znajduje się prawdziwy pokój dla wszystkich (por. Ef 2,17; por. Jan Paweł II 1986, 3).

Jedno z takich wyznań znajduje się w Ewangelii według św. Jana (12,44-45): „Jezus zaś tak wołał: Ten, kto we Mnie wierzy, wierzy nie we Mnie,

lecz w Tego, który Mnie posłał. A kto Mnie widzi, widzi Tego, który Mnie posłał”. Także autor Pierwszego Listu do Tymoteusza wyznał: „Albowiem jeden jest Bóg, jeden też pośrednik między Bogiem a ludźmi, człowiek, Chrystus Jezus, który wydał siebie samego na okup za wszystkich [...]” (1 Tm 2,5-6).

Perspektywa muzułmańska

Według wiary islamu, jedyny Bóg przekazał swoje ostatnie słowo przez proroka Mahometa w postaci Koranu, a Jezus pełni rolę największego z proroków poprzedzających Mahometa; jest „posłańcem Boga” (por. Koran 4:171), któremu Bóg objawił Ewangelię.

Ten sam Bóg, który najpierw objawił się żydom, a następnie chrześcijanom w Jezusie Chrystusie, przekazał to samo objawienie Mahometowi (por. Koran 3:3-4), tzw. Pieczęci Proroków (por. Frisch 2016, s. 213-214). „Mahomet jest posłańcem Boga” (Koran 48:29), który przekazał to, co wcześniej zostało przekazane Mojżeszowi i Jezusowi (por. Koran 41:43). Nie był on zatem „jakąś nowością” (por. Koran 46:9), ale jako pierwszy poddał się całkowicie Bożemu prowadzeniu (por. Koran 6:163). Dla muzułmanów rozstrzygające jest to, co było na początku, a nie na końcu, bowiem: „Abraham nie był żydem ani chrześcijaninem, lecz był szczerze wierzącym hanifem, całkowicie poddanym i nie był on z liczby bałwochwalców” (Koran 3:67).

Islam, który rozumie siebie jako religię Abrahama, pierwszego monoteisty, „odnawia” („przywraca”) właściwą religię, którą żydzi i chrześcijanie „sfalszowali” w swoich świętych księgach (Gnilka 2010, s. 6). Mówiąc inaczej, muzułmanie postrzegają historię religii monoteistycznych jako linearną kontynuację, która znajduje swoje uwieńczenie w islamie, tzn.: od Abrahama poprzez judaizm (Mojżesza) oraz chrześcijaństwo (Jezusa) do islamu (Mahometa) (por. Samir 2016).

Muzułmanie i chrześcijanie, którzy czczą jednego Boga, chociaż różnią się sposobem Jego pojmowania (przedstawiania), stanowią „jasny znak głębokiej jedności”, która znajduje swoje odbicie w boskim początku oraz wspólnym celu całej ludzkości (por. Jan Paweł II 2009, s. 141-147).

Miłość Boga

Muzułmanie i chrześcijanie są świadomi swojej zależności od jednego i jedynego Boga, przez co przyznają się do wiary Abrahama (por. LG 16). Tę zależność, czyli tzw. więź z Bogiem jedynym, pielęgnują m.in. poprzez modlitwę, post i pielgrzymowanie.

Perspektywa chrześcijańska

Przykazanie miłości Boga znajduje się w Starym Testamencie, w Księdze Potworzonego Prawa (6,4-5): „Słuchaj, Izraelu! Pan jest naszym Bogiem – Panem jedynym. Będziesz miłował Pana, Boga twójego, z całego swego serca, z całej duszy swojej, ze wszystkich swych sił”. Także przywołał je Pan Jezus, gdy został zapytany przez jednego z uczonych w Prawie o najważniejsze przykazanie: „Będziesz miłował Pana Boga swego całym swoim sercem, całą swoją duszą i całym swoim umysłem. To jest największe i pierwsze przykazanie” (Mt 22,37-38).

Biblijnym terminem, najwymowniej ukazującym relację Boga i człowieka, jest słowo „przymierze”. Właśnie przez „przymierze”, szczególną więź z Noem, następnie z Abrahamem, Mojżeszem i Dawidem, Bóg z jednej strony sam zobowiązał się do miłości, a z drugiej – uzdolnił człowieka, by odpowiedział miłością na boską miłość.

Swoje zobowiązanie względem wszystkich ludzi wypełnił Bóg definitywnie w Jezusie Chrystusie (Papieska Komisja Biblijna 2001), o czym zaświadcza św. Jan Ewangelista: „Tak bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne. Albowiem Bóg nie posłał swego Syna na świat po to, aby świat potępił, ale po to, by świat został przez Niego zbawiony” (J 3,16-17).

Perspektywa muzułmańska

Także Koran często przytacza przykazanie miłości Boga: tylko Bóg powinien być kochany w sposób nieograniczony (por. Koran 6:163), ponieważ wszystko spoczywa w Jego rękach (por. Koran 67:1); tylko Jemu należy się chwała (por. Koran 29:63) i tylko Jemu powinni służyć ludzie (por. Koran 1:1-2), ponieważ są oni przez Boga umiłowani (por. Koran 19:96); On towarzyszy bojaźliwym i karze nieposłusznych (por. Koran 2:194-196); On wie wszystko (por. Koran 64:4); całe życie człowieka oraz jego dążenia należą do Boga (por. Koran 6:162); takiej pokornej postawy pragnie od człowieka Bóg (por. Koran 23:1-11; por. JS I).

Pełne brzmienie przykazania miłości Boga, którego autorem jest Mahomet, znajduje się w hadisie (3934): „Nie ma boga oprócz Boga, On jest Jedyny, nie ma żadnego współtowarzysza, wysławia Boga to, co jest w niebiosach, i to, co jest na ziemi. Do Niego należy chwała! On nad każdą rzeczą jest wszechwładny!” (cyt. za: JS I).

Wypełnianie przykazania miłości Boga jest dla chrześcijan i muzułmanów konkretnym zobowiązaniem do ciągłego weryfikowania własnego sumienia,

do wiernego słuchania Boga oraz do oczyszczania ducha z uprzedzeń, złości, wrogości, zazdrości i chciwości. Oprócz tego mają „czynić” pokój w myśleniu i działaniu.

Takie nastawienie oraz konkretne działania będą nie tylko wspierać, lecz także umacniać jedność rodziny ludzkiej, która ma wspólny początek i wspólny cel – Boga (por. Jan Paweł II 1986 b, 10).

Miłość bliźniego

Zarówno w chrześcijaństwie, jak i w islamie przykazanie miłości Boga jest ściśle powiązane z przykazaniem miłości bliźniego, co oznacza, że miłość Boga wymaga miłości bliźniego.

Perspektywa chrześcijańska

Przykazanie miłości bliźniego znajduje się zarówno w Starym (Kpł 19,18), jak i w Nowym Testamencie (Mt 22,39): „Będziesz miłował swego bliźniego jak siebie samego”. Przywołał je Pan Jezus w rozmowie z uczonym w Piśmie (Mt 22,34-40) i jednocześnie, jako pierwszy, ściśle połączył z przykazaniem miłości Boga, wypowiadając następujące słowa: „Na tych dwóch przykazaniach opiera się całe Prawo i Prorocy” (Mt 22,40). „Okazywana innym ludziom miłość musi stawiać sobie za wzór bezwarunkową miłość Boga do człowieka. Miłość bliźniego powinna inspirować się Bożą miłością, otwierać się na nią i mierzyć jej miarą” (März 2014, s. 109).

Ścisłą zależność miłości Boga i bliźniego przepowiadał Jezus w sposób bardzo radykalny, m.in. zachęcając do bycia łagodnym (Mt 5,5), wzywając do przebaczenia wrogom oraz oprawcom (Mt 5,21-26, 38-48), a nawet do miłowania ich (Mt 5,43-47). Jezus nauczał tzw. złotej reguły postępowania (Kasper 2017, s. 37-48): „Wszystko więc, co byście chcieli, żeby wam ludzie czynili, i wy im czyńcie!” (Mt 7,12).

Perspektywa muzułmańska

Także Koran wzywa do miłości bliźniego: „Nigdy nie osiągniecie prawdziwej pobożności, dopóki nie będziecie rozdawać z tego, co kochacie. Cokolwiek rozdacie, Bóg wie o tym doskonale!” (Koran 3:92); a także: „Nie odwracaj z pogardą twarzy od ludzi! Nie chodź po ziemi zadufany w sobie! Zaprawdę, Bóg nie miłuje dumnych pyszałków!” (Koran 31:18). Oprócz tego,

sam Mahomet nauczał: „Żaden z was nie będzie miał wiary, dopóki nie będzie miłował swego brata tak, jak kocha samego siebie” (cyt. za: JS II).

Według Mouhanada Khorchide, austriackiego pedagoga religii, w islamie człowiek jest jednocześnie i „obiektem” miłości, i „zobowiązaniem” do miłowania innych (por. Khorchide 2017, s. 23-36).

Wewnętrzny imperatyw sumienia nakazuje wszystkim, zarówno chrześcijanom, jak i muzułmanom, by szanowali, chronili i wspierali życie człowieka od poczęcia w łonie matki do naturalnej śmierci (por. Jan Paweł II 1986 b, 4).

III. Pełnienie woli Boga

Pełnienie woli Boga, która jest ściśle związana z Jego planem – początkiem i celem całej ludzkości – odgrywa istotną rolę w obu tradycjach religijnych (por. DV 3). Jej realizacja dokonuje się poprzez:

- „poszanowanie i posłuszeństwo sumieniu”, które uczy wszystkich ludzi szukania prawdy, miłości i służenia wszystkim bliźnim i społecznościom (Jan Paweł II 1986 b, 2);
- modlitwę (por. AG 3), której forma i treść według każdej tradycji jest inna, ale której cel jest wspólny – otwarcie ludzkiego serca na jedyne-go Boga oraz bliźniego; dzięki niej człowiek może osobiście (duchowo) zaangażować się w kreowanie atmosfery pokoju w życiu codziennym (Jan Paweł II 1986 b, 3, 5, 9);
- troskę o mowę pokoju, o nowe gesty pokoju – gesty, które „zerwą zgubne okowy podziałów będących dziedzictwem historii czy też zrodzonych przez nowoczesne ideologie” (Jan Paweł II 1986 b, 7).

Perspektywa chrześcijańska

Według wiary chrześcijańskiej, centrum Bożego planu jest Jezus Chrystus – Bóg-Człowiek – w którym wszyscy ludzie znajdują swoje spełnienie (por. NA 2). Wskazuje na to autor Listu do Hebrajczyków (1,1-3): „Wielokrotnie i na różne sposoby przemawiał niegdyś Bóg do ojców przez proroków, a w tych ostatecznych dniach przemówił do nas przez Syna. Jego to ustanowił dziedzicem wszystkich rzeczy, przez Niego też stworzył wszechświat. Ten [Syn], który jest odbłaskiem Jego chwały i odbiciem Jego istoty [...]”. Jezus Chrystus jest „Zbawicielem świata” (por. J 4,42). Jeżeli wszyscy ludzie – nie tylko chrześcijanie, lecz także żydzi, muzułmanie czy niewierzący –

świadomie bądź nieświadomie będą starali się żyć i działać według słów Pana Jezusa, wola Boga będzie realizowana. Wiara w Jezusa Chrystusa ma przeni-kać życie każdego chrześcijanina (w tym także tzw. „anonimowego chrześcijanina”) (por. Sonnenberg 2019) oraz jego działanie, by ostatecznie miłował on Boga i bliźniego.

Perspektywa muzułmańska

W islamie punktem odniesienia czy też jego centrum jest Koran. Dla wierzącego muzułmanina zawiera on „niesfałszowane” słowo Boga, które zostało przekazane przez największego i ostatniego zarazem proroka, Mahometa. Koran stanowi dla muzułmanina „prawo wiążące na zawsze” (por. Frisch 2016, s. 55). „I nie sprzeczcajcie się z ludem Księgi inaczej, jak w sposób uprzejmy – z wyjątkiem tych spośród nich, którzy są niesprawiedliwi – i mówcie: Uwierzyliśmy w to, co nam zostało zesłane, i w to, co wam zostało zesłane. Nasz Bóg i wasz Bóg jest jeden i my jesteśmy Mu całkowicie poddani” (Koran 29:46).

Kiedy muzułmanie oddają cześć jednemu Bogu (tzn. są wierni pierwszej kolumnie islamu) i kiedy realizują kolejne cztery zasady (kolumny): codzienną modlitwę, wspierają potrzebujących, podejmują post i pielgrzymują do Mekki, wypełniają wolę Boga. Dlatego w islamie istotne znaczenie ma wypełnianie praktyk religijnych, przez co pielęgnowana jest wiara w jednego Boga, a to oznacza, że jest wypełniana Jego wola.

Miłość bliźniego nie jest natomiast przez muzułmanów tak radykalnie rozumiana i realizowana jak przez chrześcijan (por. Staniek 2003, s. 37).

Wszystkie różnice, jakie istnieją, także religijne, nie mogą być przeszkodą w urzeczywistnieniu planu jedności, który dotyczy całego stworzenia (por. Jan Paweł II 2009, s. 5). Poza tym, wszystkie religie są częścią jednej historii, która w różnorodny sposób prowadzi do Boga. Chrześcijanin uznaje historię religii za prawdziwą historię – stanowi ona dla niego drogę, której kierunkiem jest rozwój (postęp), a postawą nadzieja. Dlatego powinien on pełnić służbę jako niosący nadzieję, który niezachwianie wie, że mimo wszelkich zawodów i podziałów istniejących wśród ludzi, cel historii zostanie osiągnięty – przemiana chaosu, którym świat się rozpoczął, w wieczne miasto Jeruzalem, w którym jedyny wieczny Bóg mieszka wśród ludzi i przyświeca im jako wieczne światło (por. Ratzinger 2005, s. 37).

IV. Misja (posłannictwo)

Misja chrześcijaństwa

Poruszając temat misji chrześcijaństwa, zwłaszcza Kościoła katolickiego, w odniesieniu do religii niechrześcijańskich czy też osób niewierzących, należy zwrócić uwagę na dwie kwestie.

Po pierwsze, Kościół Jezusa Chrystusa jest świadom wspólnego powołania całej ludzkości i jednego planu Boga zarówno wobec niej, jak i całego stworzenia. Dlatego rozumie on siebie jako „uniwersalny sakrament zbawienia” – czuje się, w pewnym sensie, zjednoczony ze wszystkimi ludźmi, tak jak Chrystus (por. GS 22; LG 1). Przez swoje zaangażowanie na rzecz ewangelizacji, modlitwy, dialogu pragnie oświecić istniejące pośród ludzi rozłamy i podziały, które przeciwstawiają się wspólnemu początkowi i celowi oraz czynią ludzi wrogami, a także chce wskazywać wspólną drogę, mimo komplikacji natury historycznej i kulturowej. „Do tej katolickiej jedności Ludu Bożego, która jest znakiem przyszłego pokoju powszechnego i do niego się przyczynia, powołani są wszyscy ludzie i w różny sposób do niej należą lub są do niej przyporządkowani, zarówno wierni katolicy, jak inni wierzący w Chrystusa, jak wreszcie wszyscy w ogóle ludzie z łaski Bożej powołani do zbawienia” (LG 13).

Po drugie, Kościół ze względu na Jezusa Chrystusa, wpatrzony w Niego, szuka ziaren słowa Bożego w innych religiach. Według deklaracji *Nostra aetate* (2), Kościół dostrzega w religiach niechrześcijańskich to, co jest prawdziwe i święte, w czym odbija się „promień tej Prawdy, która oświeca wszystkich ludzi”. Deklaracja *Ad gentes* (11) zaprasza natomiast wszystkich chrześcijan, aby odnajdywali w innych religiach „ziarna słowa” i je szanowali. Źródłem owych promieni i ziaren słowa jest Jezus Chrystus, „który jest «Drogą, Prawdą i Życiem» (J 14,6), w którym ludzie znajdują pełnię życia religijnego i w którym Bóg wszystko pojednał ze sobą” (NA 2). Wymownie wyraził tę prawdę apostoł Piotr: „I nie ma w żadnym innym zbawienia, gdyż nie dano ludziom pod niebem żadnego innego imienia, w którym moglibyśmy być zbawieni” (Dz 4,12).

Misja islamu

Misja religii islamu ma swoje uzasadnienie w znaczeniu Koranu oraz w roli, jaką spełnił prorok Mahomet.

Zadaniem Koranu jest nieustanne wzywianie do oddawania czci jednemu i jedynemu Bogu. To do wyznawanej wiary muzułmanin dostosowuje całe swoje życie, np. poprzez pięciokrotną modlitwę w ciągu dnia. „Głoś to, co

ci zostało objawione z Księgi i odprawiaj modlitwę! Zaprawdę, modlitwa chroni od szpetoty i powstrzymuje od niegodziwości! A wspomnianie Boga jest większe. Bóg wie, co wy robicie” (Koran 29:45). „Zaprawdę, Ja jestem Bogiem! Nie ma boga, jak tylko Ja! Czcij Mnie więc i odprawiaj modlitwę, wspominając Mnie!” (Koran 20:14).

Role Mahometa natomiast, jako Posłańca Boga, jako ostatniego z Proroków, jako „Pieczęci Proroków”, było przekazanie „czystej” wiary w jednego i jedyne Boga. Przywrócił on prawdziwą religię – monoteistyczną religię Abrahama – po żydowskim i chrześcijańskim „wydarzeniu”, o czym wspomina sam Koran: „Oto powiedział Jezus, syn Maryi: O synowie Izraela! Jestem wysłany od Boga do was, aby potwierdzić prawdziwość tego, co przede mną było zesłane w Torze, i zwiastować Posłańca, który przyjdzie po mnie, a którego imię – Ahmad!” (Koran 61:6). Poza tym sam Mahomet jest wzorem dla wyznawców islamu, ponieważ był całkowicie posłuszny Bogu (por. Koran 33:21).

V. Spoglądanie na siebie nawzajem

Mimo że chrześcijanie i muzułmanie wierzą w jednego Boga i głoszą Jego miłość do człowieka, spoglądają na siebie w różny sposób.

Perspektywa chrześcijańska

Według wiary chrześcijańskiej, wszyscy zostali zjednoczeni i zbawieni w Jezusie Chrystusie, Mesjaszu. To On stanowi centrum wiary – znak otwartości Boga jedyne na wszystkich ludzi, także niechrześcijan. Kościół zatem, jako droga dla wszystkich, uznaje w islamie to wszystko, co prowadzi do wzajemnego uświęcenia, np.: oddawanie czci Bogu jednemu oraz przestrzeganie przykazania miłości Boga i bliźniego.

W odczytywaniu islamu przez Kościół katolicki można dostrzec „pewną ewolucję”, przywołując najistotniejsze osiągnięcia:

1. Dekret *Nostra aetate* (3) tematyzuje islam bardzo ostrożnie – m.in. nie wspomina bezpośrednio o islamie jako religii, lecz o muzułmanach i ich monoteistycznej wierze, wymienia kilka praktyk religijnych, takich jak: modlitwę, jałmużnę i post oraz podkreśla poszanowanie moralnego życia; nie podejmuje natomiast takich tematów, jak: Mahomet jako prorok Boga, Koran jako istotna („święta”) księga czy też pielgrzymka do Mekki, które stanowią istotę islamu. Prawdopodobnie

- w taki sposób została zwrócona uwaga na istniejące różnice oraz związane z nimi wątpliwości.
2. Niniejsze kwestie zostały podjęte w dokumencie *Drogi dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego* z 1969 (Borrmans 1985), w którym między innymi: Mahomet został przedstawiony jako człowiek obdarzony zdolnościami literackimi, politycznymi, religijnymi oraz prorockimi; Koran ukazano jako księgę mającą swój udział w przesłaniu Starego i Nowego Testamentu; islam został odczytany jako jedna z wielu możliwości poszukiwania Boga.
 3. W 1985 roku Jan Paweł II użył konkretnego stwierdzenia, że chrześcijanie i muzułmanie wierzą w jednego i tego samego Boga, oraz że są oni braćmi i siostrami w wierze Abrahama. Oprócz tego określił wyznawców obu religii jako dążących do wypełnienia woli Boga, co ukazują zarówno Biblia, jak i Koran. Poruszył także kwestię różnic istniejących w wierze, które powinny być obustronnie respektowane (Jan Paweł II 1985).
 4. Dla Benedykta XVI troska o pokój była motywem przewodnim w podejmowaniu dialogu z wyznawcami islamu. Wszyscy, chrześcijanie i muzułmanie, powinni służyć podstawowym wartościom moralnym (Benedykt XVI 2008). W swoim wystąpieniu w Regensburgu w 2006 roku, które spowodowało wiele nieporozumień, wskazał na to, że prawdziwy dialog chrześcijańsko-muzułmański potrzebuje między innymi naukowego dyskursu oraz nowego odczytania historii (Sakowicz 2015).
 5. Papież Franciszek również postrzega dialog międzyreligijny jako konkretny wkład w budowanie pokoju na świecie. Zachęca między innymi, by różnorodność odczytywać nie jako zagrożenie, lecz jako ubogacenie, co będzie się przyczyniać jednocześnie do minimalizowania jakichkolwiek przejawów przemocy (Franciszek 2015).

Perspektywa muzułmańska

Aby zrozumieć spojrzenie islamu na chrześcijaństwo, konieczne jest wyjaśnienie terminu „islam”: w sensie szerszym oznacza wszystkich, którzy podają się Bogu jednemu, w sensie węższym natomiast oznacza tych, którzy wierząc w jednego Boga, uznają jednocześnie Mahometa za ostatniego Proroka. Pierwsze znaczenie odnosi się zatem do wszystkich wierzących w jednego Boga (także wyznawców judaizmu i chrześcijaństwa), a drugie – do konkretnych wyznawców religii islamu.

O przynależności do religii islamu decyduje zatem konieczność uznania drugiej części muzułmańskiego wyznania wiary, że ostatnim Prorokiem posłanym przez Boga jedynego jest Mahomet, który „przywrócił czystość wiary abrahamowej”. W tym miejscu nie można pominąć kwestii związanej z chrześcijańskim dogmatem Trójcy Świętej, z którego zrozumieniem muzułmanie mają najwięcej trudności (Murad 2015), o czym także wspomina Koran: „O ludu Księgi! Nie przekraczaj granic w twojej religii i nie mów o Bogu niczego innego, jak tylko prawdę! Mesjasz, Jezus syn Maryi, jest tylko posłańcem Boga; i Jego Słowem, które złożył Marii; i Duchem, pochodzącym od Niego. Wiercie więc w Boga i Jego posłańców i nie mówcie: Trzy!” (Koran 4:171).

W tym klimacie, tzw. ekskluzywizmu, tzn. konieczności uznania Mahometa za ostatniego Proroka, są wychowywani i kształtowani muzułmanie, co sprzeciwia się otwartości na wyznawców innych religii oraz właściwemu rozumieniu wolności religijnej (por. Erbacher 2017, s. 73-74). A przecież sam Koran wzywa również do dialogu: „O ludzie! Oto stworzyliśmy was z mężczyzny i kobiety i uczyniliśmy was ludami i plemionami, abyście się wzajemnie znali. Zaprawdę, najbardziej szlachetny spośród was, w obliczu Boga, to najbardziej bogobojny spośród was! Zaprawdę, Bóg jest wszechwiedzący, dobrze świadomy!” (Koran 49:13).

Rozmowa dwóch teologów: katolickiego, kardynała Waltera Kaspra, i muzułmańskiego, Mouhanada Khorchide (zob. Erbacher 2017, s. 49-105), ukazała, że muzułmanie znajdują się obecnie na początku drogi pojmowania własnej religii w duchu dialogicznym. Tak jak Bóg jest istotą dialogiczną, w wolności zapraszającą człowieka do rozmowy, tak samo człowiek, wchodząc w dialog z Bogiem, powinien komunikować się z bliźnimi, także w wolności. Niniejsza droga „uczenia się dialogu” jest procesem, który potrzebuje czasu i cierpliwości. Nie jest on jeszcze niestety rozpowszechniony wśród przedstawicieli licznych nurtów islamu. Wielu bowiem muzułmanów charakteryzuje ekskluzywizm w wyznawaniu wiary i nie są to pojedyncze osoby, lecz całe rodziny. Dochodzi także do tego, że islamski fundamentalizm inspiruje terroryzm, co jest przejawem tzw. „islamskiego fanatyzmu”, który nie ma przecież nic wspólnego z prawdziwą religijnością, jest bowiem antyreligijny. To wszystko powoduje wiele problemów nie tylko w dziedzinie dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego, lecz także w codziennym życiu – co niewątpliwie ma wpływ na osłabianie zaangażowania na rzecz pokoju na całym świecie.

VI. Podsumowanie

Zadaniem chrześcijaństwa jest głoszenie Dobrej Nowiny – Jezusa Chrystusa, mimo wszystko, mimo wszelkich trudności. Do nawiązywania dobrych relacji z wyznawcami islamu wiele zniechęca, a zwłaszcza to, że traktują chrześcijaństwo jako „zafałszowanie” prawdziwej religii abrahamowej (monoteistycznej) czy też jako religię, która powinna zakończyć się z chwilą zrodzenia się islamu – „czystej religii”. Chrześcijanie nie mogą jednak zapomnieć, że przez wieki tak samo traktowali wyznawców judaizmu. Judaizm był bowiem odczytywany jako przeżytek, jako religia, która skończyła się z chwilą pojawienia się chrześcijaństwa (tzw. teologia zastępstwa).

Tak jak w dziedzinie dialogu chrześcijańsko-żydowskiego zaczęto głosić Dobrą Nowinę, poprzez prezentowanie istniejących zbieżnych punktów między chrześcijaństwem i judaizmem, tak też jest konieczne podejmowanie tego dzieła w dziedzinie dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego, poprzez ukazywanie podobieństw chrześcijaństwa i islamu. Dobrą Nowinę dla chrześcijan i muzułmanów całego świata stanowią: wiara w jednego Boga, miłość Boga i bliźniego, pełnienie Bożej woli oraz świadomość konkretnego posłannictwa. O nich należy mówić w pierwszej kolejności, a dopiero później o tym, co różni obie religie.

Każdy człowiek powinien angażować się na rzecz ludzkiego porozumienia. Świat, jak powiedział Jan Paweł II w Casablance, jest żywym organizmem, w którym każdy człowiek coś otrzymuje, ale i coś daje. Świadomość tego oraz konkretna postawa – dawania i przyjmowania – gwarantują wzajemną współpracę (por. Jan Paweł II 1985). Warto zatem ofiarować swój czas, by zyskać wiedzę na temat „innych”.

Dialog międzyreligijny ma swoje stałe miejsce w Kościele katolickim. Stanowi on nie tylko jego obowiązek, ale jego naturę, bo przecież Trójjedyny Bóg jest wiecznym dialogiem. Mimo że towarzyszą mu radość i smutek, sukcesy i porażki, to Kościół katolicki wciąż pozostaje miejscem dialogu „z innymi”!

Po stronie muzułmańskiej jest także widoczna gotowość do dialogu, chociaż w ramach islamu istnieje wiele „zamkniętych” nurtów, które wywierają ogromny wpływ na swoich wyznawców. To prawda, że dzisiejsza muzułmańska otwartość jest „niewielka” (m.in.: muzułmańscy uczeni, np. Mouhanad Khorchide i Ednan Alsan oraz bośniacki islam), jest jednak „istotnym” znakiem nadziei na to, że chrześcijańsko-muzułmański proces porozumiewania się będzie się rozwijał i pogłębiał.

Dialog międzyreligijny, rozumiany jako „ćwiczenie w słuchaniu” oraz jako „pedagogiczny obowiązek”, wymagający jednocześnie „konieczności odpowiedniego kształcenia”, stanowi wspólną drogę dla chrześcijan i muzułmanów, która może przyczynić się znacznie do budowania pokoju pomiędzy ludźmi (por. Franciszek 2015).

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie: Czy istnieją jakiegokolwiek punkty styczne między chrześcijaństwem a islamem? Podstawę rozważań stanowią niektóre wypowiedzi Jana Pawła II z 1986 roku oraz islamski dokument: *Jednakowe słowo dla nas i dla was* z 2007 roku, a także inne dokumenty Kościoła katolickiego czy różne opracowania. Najpierw autor ukazuje to, co czyni chrześcijaństwo i islam podobnymi – wyznawana jedyność Boga oraz wezwanie do wypełniania „przykazań” miłości Boga i miłości bliźniego. Następnie przedstawia to, co jest charakterystyczne dla obu religii, tzn. co je jednocześnie łączy i dzieli – świadomość pełnienia Bożej woli oraz realizowanie konkretnego posłannictwa (misji), a także prezentuje, jak obie religie spoglądają na siebie nawzajem. W konkluzji przywołuje natomiast doświadczenia z dziedziny dialogu chrześcijańsko-żydowskiego, które również były poprzedzone licznymi stereotypami i uprzedzeniami. Istotne jest, aby nieustannie głosić Dobrą Nowinę, a zatem najpierw to, co łączy chrześcijaństwo i islam, a następnie to, co dzieli, by w taki sposób tworzyć atmosferę wzajemnego zrozumienia i pokoju.

Słowa kluczowe: dialog chrześcijańsko-muzułmański; islam; dobra nowina

ARE THERE ANY POINTS OF CONTACT
BETWEEN CHRISTIANITY AND ISLAM?

SUMMARY

The purpose of this article is to answer the question: Are there any points of contact between Christianity and Islam? The basis for these reflections are some of John Paul II's 1986 statements and the Islamic document: *A Common Word between Us and You* from 2007, as well as other documents of the Catholic Church and various studies. First the similarities between Christianity and Islam are shown – the belief in one God and the call to fulfill the “commandments”. Secondly, the characteristics of both religions are presented, that is what links and at the same time divides them – awareness of God's will and fulfillment of a specific mission. These are the given points of contact. Thirdly, the author indicates how both religions view each other. In conclusion, he recalls experiences in the field of Christian-Jewish dialogue, which was also preceded by numerous stereotypes and prejudices. It is important to constantly proclaim the Good News, and therefore first of all what unites Christianity and Islam, and then what separates, in order to create an atmosphere of mutual understanding and peace.

Keywords: Christian-Muslim dialogue; Islam; Good News

BIBLIOGRAFIA

- Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes* (7.12.1965). (2002). W: Sobór Watykański II: *Konstytucje, dekrety, deklaracje* s. 433-47. Poznań.
- Benedykt XVI (2006): *Przemówienie na Uniwersytecie w Ratyzbonie*. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/podroze/ben16-ratyzbona_12092006.html [dostęp: 13.05.2019].
- Benedykt XVI (2008): *Przemówienie do uczestników pierwszego seminarium zorganizowanego przez Forum Katolicko-Muzułmańskie*. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/benedykt_xvi/przemowienia/forumkm_06112008.html [dostęp: 13.05.2019].
- Borrmans M. (1985): *Wege zum christlich-islamischen Dialog*. Frankfurt.
- Chronologia zamachów od 2014 r.* (2019). <https://www.faz.net/aktuellpolitik/kampf-gegen-den-terror/is-gepraegte-terroranschlaege-13996446.html> [dostęp: 13.05.2019].
- Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich *Nostra aetate* (28.10.1965). (2002). W: Sobór Watykański II: *Konstytucje, dekrety, deklaracje* s. 333-337. Poznań.
- Dokument o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia*. (2019). <https://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/dokumenty/oredzia-papieskie/art.67.dokument-o-ludzkim-braterstwie-dla-pokoju-swiatowego-i-wspolistnienia.html> [dostęp: 13.05.2019].
- Erbacher J. (2017): *Gottes Erster Name. Ein islamisch-christliches Gespräch über Barmherzigkeit*. Ostfildern.
- Frisch H.J. (2016): *Der Koran für Christen. Gemeinsamkeiten entdecken*. Freiburg–Basel–Wien.
- Franciszek (2015): *Przemówienie z okazji 50-ej rocznicy otwarcia Papieskiego Instytutu Studiów Arabskich i Islamistyki w Rzymie*. https://w2.vatican.va/content/francesco/de/speeches/2015/january/documents/papa-francesco_20150124_pisai.html [dostęp: 13.05.2019].
- Gnilka J. (2010): *Koran i chrześcijaństwo. Tajemnice początków*. Kielce.
- Jan Paweł II (2003): Posynodalna adhortacja apostołska *Ecclesia in Europa* [EE]. https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/adhortacje/europa_28062003.html [dostęp: 13.05.2019].
- Jan Paweł II (1985): *Przemówienie do młodych muzułmanów w Casablance*. <https://islambeztajemnic.wordpress.com/2015/06/17/przemowienia-papieza-jana-pawela-ii/> [dostęp: 13.05.2019].
- Jan Paweł II (1986 a): *Przemówienie na rozpoczęcie Światowego Dnia Modlitwy o Pokój w Asyżu*. <https://religie.wiara.pl/doc/471944.Oby-splynal-pokoj-i-przenikal-nasze-serca> [dostęp: 13.05.2019].
- Jan Paweł II (1986 b): *Przemówienie na zakończenie Światowego Dnia Modlitw o Pokój w Asyżu*. <https://www.zyciezakonne.pl/dokumenty/kosciol/jan-pawel-ii/jan-pawel-ii-przemowienia-i-homilie/jan-pawel-ii-przemowienia-i-homilie-inne-przemowienia-i-homilie-do-osob-konsekrowanych/1986-10-27-asyz-przemowienie-na-zakonczenie-swiatowego-dnia-modlitw-i-pokoj-49723/> [dostęp: 13.05.2019].
- Jan Paweł II (2009): *Weihnachtsansprache an die Kardinäle und die Römische Kurie*. W: E. Fürlinger (red.), *Der Dialog muss weitergehen. Ausgewählte Dokumente zum interreligiösen Dialog (1964-2008)* s. 141-147. Freiburg–Basel–Wien.
- List 138 uczonych i zwierzchników muzułmańskich do przywódców chrześcijaństwa *Jednakoże słowo dla nas i dla was* [JS]. (2007). <https://www.acommonword.com/wp-content/uploads/2018/05/ACW-Polish-Translation.pdf> [dostęp: 13.05.2019].
- Kasper W. (2017): *Barmherzigkeit – christlich und muslimisch*. W: J. Erbacher, *Gottes Erster Name. Ein islamisch-christliches Gespräch über Barmherzigkeit* s. 37-48. Ostfildern.
- Khorchide M. (2017): *Barmherzigkeit als Schlüsselkategorie der islamischen Lehre*. W: J. Erbacher, *Gottes Erster Name. Ein islamisch-christliches Gespräch über Barmherzigkeit* s. 23-36. Ostfildern.
- Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium* [LG] (21.11.1964). (2002). W: Sobór Watykański II: *Konstytucje, dekrety, deklaracje* s. 104-166. Poznań.
- Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* [GS] (7.12.1965). (2002). W: Sobór Watykański II: *Konstytucje, dekrety, deklaracje* s. 526-606. Poznań.

- März C.P. (2014): *Jezus – Jego droga i przesłanie*. Poznań.
- Murad A.H. (2015): *Die Dreifaltigkeit. Eine Perspektive aus muslimischer Sicht*. <http://madrasah.de/lesecke/islam-allgemein/die-dreifaltigkeit-eine-perspektive-aus-muslimischer-sicht> [dostęp: 13.05.2018].
- Papieska Komisja Biblijna (2001): *Naród żydowski i jego Święte Pisma w Biblii chrześcijańskiej*. Kielce.
- Ratzinger J. (2005): *Glaube. Wahrheit. Toleranz. Das Christentum und die Weltreligionen*. Freiburg–Basel–Wien.
- Sakowicz E. (2015): *Benedykt XVI o sensie dialogu z muzułmanami*. <http://www.fronda.pl/blogi/byc-w-sercu-maryi/benedykt-xvi-o-sensie-dialogu-z-muzulmanami,45447.html> [dostęp: 13.05.2019].
- Samir K.S. (2016): *Czym jest islam? Rozmowa*. <http://www.radiomaryja.pl/multimedia/czym-islam-cz/> [dostęp: 13.05.2019].
- Skowron-Nalborczyk A. (2006): *Współczesny dialog chrześcijańsko-muzułmański*. <https://www.tolerancja.pl/?wspolczesny-dialog-chrzescijansko-muzulmanski,99,,1> [dostęp: 13.05.2019].
- Sonnenberg K. (2019): *Anonimowy chrześcijanin Karla Rahnera*. <http://www.szkolateologii.dominikanie.pl/disputatae/17-anonimowy-chrzescijanin-karla-rahnera/> [dostęp: 13.05.2019].
- Staniek E. (2003): *Chrześcijanin wobec innych religii*. Kraków.

PIOTR HALCZUK: ks. dr, habilitant Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Wiedeńskiego w Wiedniu, gdzie prowadzi zajęcia zlecone z dialogu międzyreligijnego; e-mail: halczuk@onet.eu.